
Dodatkowe oszczędzanie na emeryturę w Polsce – perspektywa społeczna

21 czerwca 2013

Spis treści

Zastrzeżenia	3
Streszczenie zarządcze.....	4
Metodyka realizacji prac	5
1. Demografia i starzenie się społeczeństw.....	6
2. Wskaźnik PSI (<i>Pension Sustainability Index</i>).....	9
3. Wyniki badań społecznych.....	12
4. Opłacalność dodatkowego oszczędzania na emeryturę.....	16
Podsumowanie raportu	21

Zastrzeżenia

Niniejszy dokument został przygotowany przez PwC Polska Sp. z o.o. (PwC) w oparciu o umowę zawartą w dniu 16 maja 2013 r. pomiędzy PwC i Izbą Zarządzających Funduszami i Aktywami (IZFiA), dotyczącą przygotowania ekspertyzy obejmującej swoim zakresem tematy związane z dodatkowym oszczędzaniem na emeryturę przez Polaków.

Raport jest kompleksowym dokumentem, dlatego wszelkie wnioski, uwagi, rekomendacje, itp. mogą być formułowane po zapoznaniu się z całością dokumentu, a nie jego poszczególnymi częściami.

W trakcie naszych analiz wykorzystaliśmy dane zawarte w materiałach źródłowych wskazanych na końcu dokumentu.

Zakres naszych prac nie pozwala nam ponosić odpowiedzialności za aktualność, wiarygodność, dokładność i kompletność dostarczonych informacji. Raport został przygotowany w konkretnym stanie prawnym i faktycznym i w związku z tym, PwC nie gwarantuje, że informacje w nim zawarte pozostaną aktualne w przypadku zmiany okoliczności faktycznych lub stanu prawnego. Dotyczy to zwłaszcza zastosowanych założeń do wyliczenia możliwej do uzyskania dodatkowej emerytury za pośrednictwem produktów z tzw. III filaru ubezpieczeń społecznych.

Pragniemy również zwrócić uwagę czytelników na zawarte w raporcie informacje nt. zakresu naszych prac, celu, w jakim został przygotowany, przyjętych założeń oraz występujących ograniczeń dotyczących informacji, na podstawie, których został on stworzony.

PwC nie ponosi odpowiedzialności w związku z nieosiągnięciem przez czytelników spodziewanych korzyści wskutek skorzystania z raportu, a także za skutki wykorzystania raportu w innym celu niż określony powyżej.

Streszczenie zarządcze

1. Podstawowymi czynnikami społecznymi wpływającymi na konieczność wdrażania reform w krajowych systemach emerytalnych są przyczyny demograficzne, m.in. starzenie się populacji, wydłużająca się średnia długość życia (także w segmencie osób najstarszych, tj. po 80. roku życia) oraz malejący wskaźnik urodzeń. Tendencje te są spójne dla wszystkich społeczeństw na świecie, choć w największym stopniu dotyczą krajów Europy oraz Ameryki Północnej.

Więcej informacji w rozdziale 1.

2. Konieczność implementacji zmian w strukturach systemów emerytalnych poszczególnych państw, zmierzających do ich lepszego zrównowżenia oraz zapewnienia odpowiedniego stopnia wypłacalności można oszacować na skali i porównywać ze sobą w aspektach związanych m.in. z wyzwaniem demograficznymi, finansami publicznymi lub konstrukcją systemu – służy temu wskaźnik PSI (*Pension Sustainability Index*)

Więcej informacji w rozdziale 2.

3. Wyniki badań społecznych wskazują, że Polacy zdają sobie sprawę z konieczności dodatkowego oszczędzania na emeryturę, lecz w praktyce niewielu z nich to robi. Głównymi deklarowanymi przyczynami braku inwestowania dodatkowych środków w celu powiększenia przyszłych świadczeń emerytalnych są: brak nadwyżek finansowych oraz odkładanie tematu w czasie.

Więcej informacji w rozdziale 3.

4. Systematyczne oszczędzanie na emeryturę za pośrednictwem produktów tzw. III filaru ubezpieczeń społecznych może być opłacalne i przynosić wymierne efekty finansowe. Wybór produktu emerytalnego ma drugorzędne znaczenie, bardziej istotna jest regularność oszczędzania w celu skorzystania z efektu tzw. procenta składanego oraz odpowiedni dobór strategii inwestycyjnej do swoich potrzeb, a także indywidualnego apetytu na ryzyko.

Więcej informacji w rozdziale 4.

Metodyka realizacji prac

Celem niniejszego raportu jest przedstawienie wyników ekspertyzy obejmującej swoim zakresem tematy związane z dodatkowym oszczędzaniem na emeryturę przez Polaków.

Opracowanie prezentuje dane w następujących rozdziałach:

- Przedstawienie dostępnej warstwy faktograficznej w obszarze demografii i starzenia się społeczeństw
- Omówienie aspektu wskaźnika PSI (*Pension Sustainability Index*) w Polsce i wybranych krajach
- Przedstawienie najważniejszych wyników najnowszych badań społecznych (2010-2013) opisujących podejście Polaków do kwestii dodatkowego oszczędzania na emeryturę
- Przedstawienie wyników jednorazowego wyliczenia obrazującego opłacalność oszczędzania w ramach wybranych produktów tzw. III filaru ubezpieczeń społecznych (tj. IKZE, IKE, PPE) z perspektywy reprezentantów wybranych grup społecznych na podstawie określonych parametrów: długość okresu oszczędzania, wiek, wysokość składki, płeć, progi podatkowe, średni szacowany zwrot z inwestycji, strategia inwestycyjna itp.

W celu wyliczenia przybliżonych wartości dodatkowej emerytury możliwej do uzyskania za pośrednictwem oszczędzania w produktach IKE, IKZE i PPE korzystano pomocniczo z założeń do algorytmów kalkulatorów emerytalnych m.in. Legg Mason, BZ WBK, Nowy Świat S.A. PTE, TFI SKOK oraz dobraemerytura.org¹.

¹ Strona powstała w ramach działań Izby Zarządzających Funduszami i Aktywami

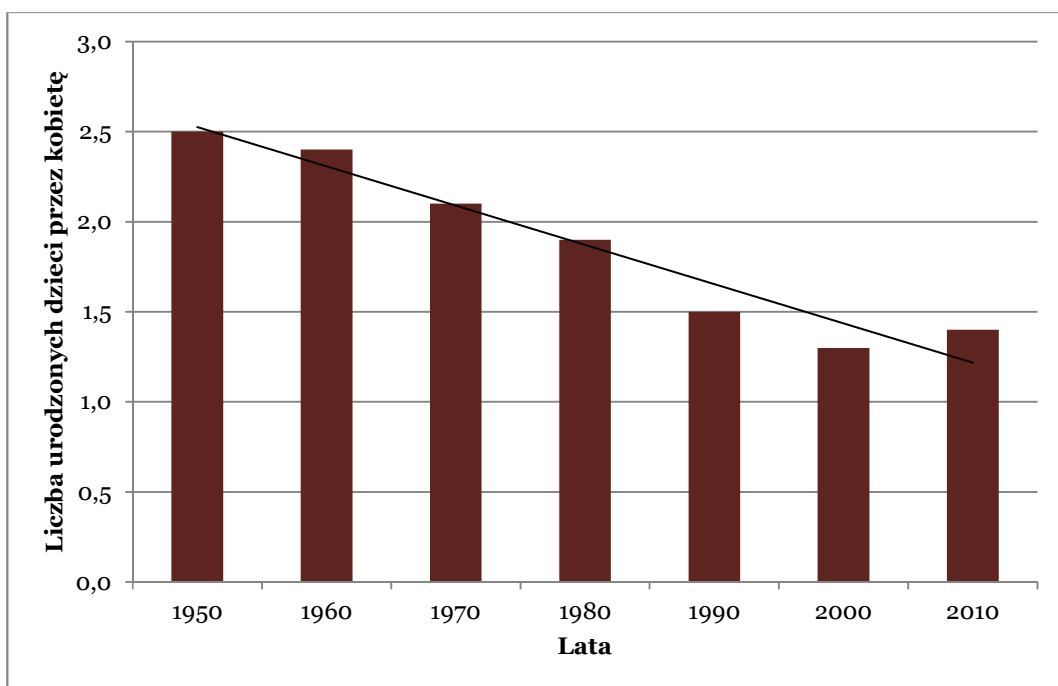
1. Demografia i starzenie się społeczeństw

Według wyników badań Departamentu Spraw Ekonomicznych i Społecznych ONZ² dynamika wzrostu liczby ludności (*growth rate*) na świecie spada gwałtownie. W 1950 roku globalna populacja ludności przyrastała w tempie 1,8% rocznie, zaś teraz zmniejszyło się ono do 1,18% i obserwowana jest dalsza tendencja spadkowa. Jeszcze do niedawna jednym z najbardziej istotnych problemów na świecie była kwestia przeludnienia. Aktualnie, to starzenie się społeczeństw stanowi kluczowy temat rządowych agend.

Zmniejszający się wskaźnik przyrostu ludności jest konsekwencją spadku wskaźnika płodności (*fertility rate*) na całym świecie. W 1950 roku kobiety rodziły średnio 5. dzieci w trakcie swojego życia. Teraz liczba ta spadła do 2-3 dzieci i ONZ przewiduje dalszy spadek do 2,02 dziecka do roku 2050. Przy takim poziomie, światowa populacja zacznie wreszcie się obniżać. Mimo wszystko, wskaźnik płodności nie jest jedynym punktem odniesienia do tematyki związanej ze zmianami demograficznymi społeczeństw. Lepsza jakościowa opieka medyczna oraz zaawansowanie technologiczne spowodowały redukcję wskaźników śmiertelności w segmentach osób bardzo młodych oraz osób w podeszłym wieku.

W analogicznym okresie w Europie wyhamowywanie wskaźnika płodności było mniej dynamiczne niż w skali globalnej, lecz i tak tendencja spadkowa przekroczyła tu 50%. W związku m.in. z nasilającą się migracją społeczeństw z krajów ościennych do Europy oraz korzystaniem z dostępnych przywilejów socjalnych, w ostatniej dekadzie średnia wartość wskaźnika zwiększyła się jednak nieznacznie.

Wykres 1. Wskaźnik płodności w latach 1950-2010 (Europa)

Źródło: UN Population Division, 2009

Średnia globalna długość życia (*life expectancy*) wzrosła z 46 lat w 1950 roku do 68 lat współcześnie. Wzrost przeciętnej długości życia z jednej i spadek wskaźnika płodności z drugiej strony wpływają znacząco na strukturę wiekową wszystkich społeczeństw. Dalsze zmiany w strukturze wiekowej będą stanowiły efekt wzrostu przeciętnej długości życia segmentu osób starszych oraz osób w podeszłym wieku (80+ lat). O ile w poprzednich dekadach obniżający się wskaźnik śmiertelności wśród dzieci (*children mortality rate*) był głównym czynnikiem wzrostu średniej długości życia, zwłaszcza w krajach rozwijających się, o tyle dalszy istotny wpływ na aspekt starzenia się społeczeństw w tych krajach będzie stanowić wydłużanie się średniej długości życia w segmencie

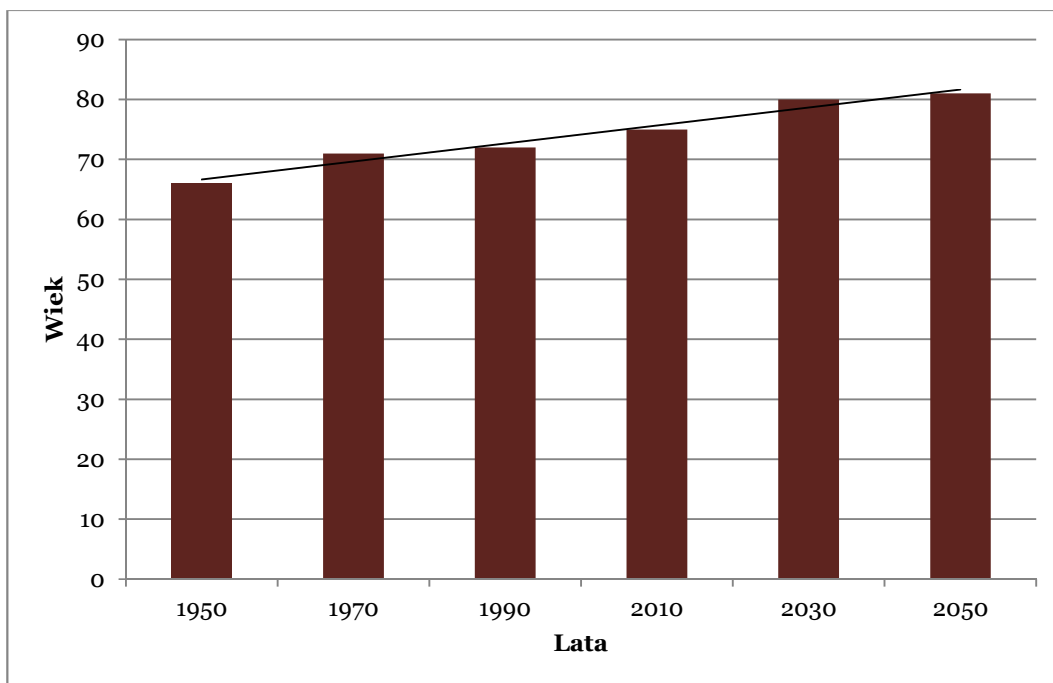
² Population Ageing and Development 2012, Department of Economic and Social Affairs, United Nations, 2012

osób starszych – tak jak ma to miejsce w krajach wysoko zindustrializowanych. Wzrost średniej długości życia w populacji osób starszych prowadzi także do starzenia się tego segmentu populacji samej w sobie. W nawiązaniu do projekcji ONZ, najszybciej rosnącą grupą wiekową na świecie stanowią osoby w wieku 80+ lat. W ciągu najbliższych czterdziestu lat, 20% seniorów na świecie będzie w wieku powyżej 80 lat.

Pod względem prognozowanej średniej długości życia po urodzeniu w analizowanych segmentach czasu, mieszkańcy krajów europejskich zawsze znajdowali się w ścisłej czołówce światowej i ustępowali nieznacznie miejsca wyłącznie obywatelom krajów Ameryki Północnej.

Kraje rozwijające się są nawet pod większą presją. Zmiany demograficzne wpływają coraz bardziej na gospodarki tych krajów, co pozostawia lokalne rządy z niewielkim marginesem czasu na wprowadzenie niezbędnych zmian, zwłaszcza pod kątem zapewnienia warunków godziwego życia dla osób w wieku emerytalnym, co jest tym bardziej trudne ze względu na mniejsze możliwości budżetowe tych krajów w porównaniu do np. gospodarek zachodnioeuropejskich. Do konieczności implementacji zmian, zwłaszcza w obszarze systemu emerytalnego odnosi się także wskaźnik PSI³ (*Pension Stability Index*), omawiany dokładnie w rozdziale 2. niniejszego raportu.

Wykres 2. Spodziewana długość życia w latach 1950-2050 (Europa)

Źródło: UN Population Division, 2009

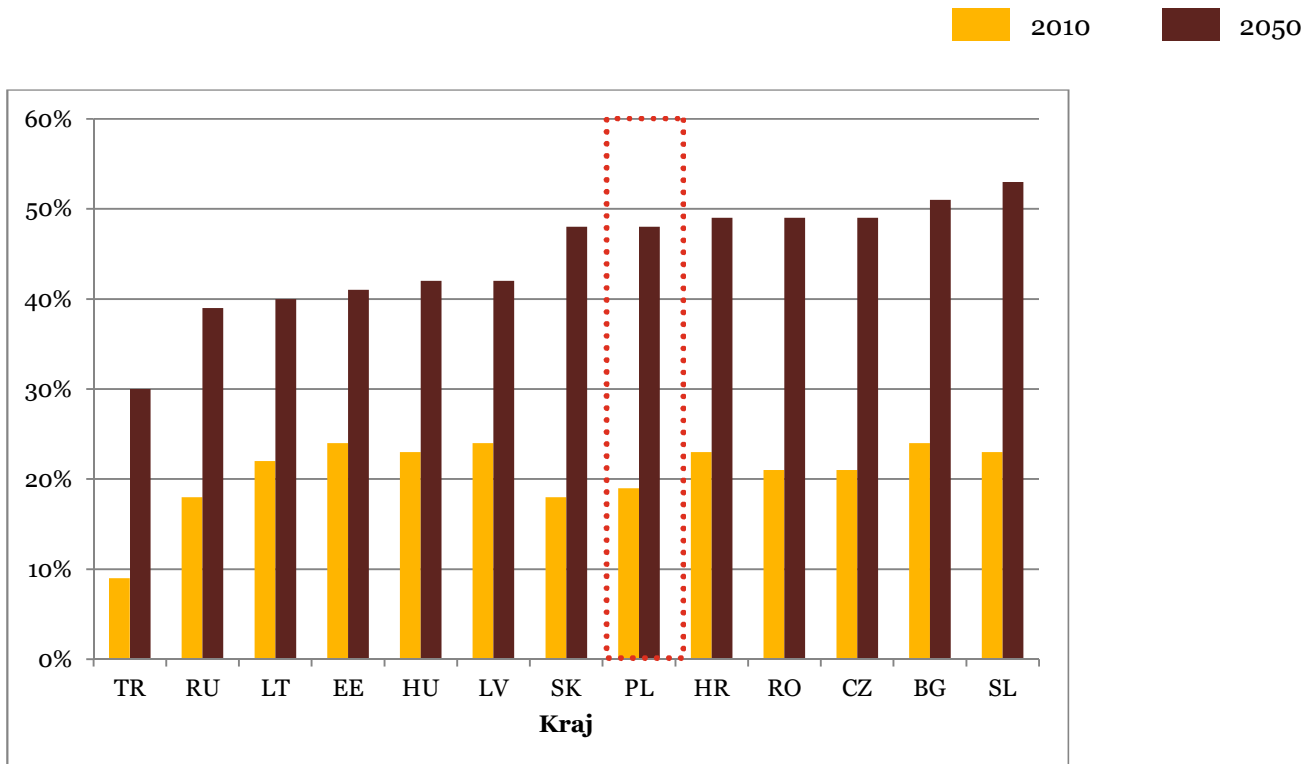
W Europie, w zależności od kraju, będą realizowały się odmienne scenariusze. Podczas gdy w krajach Europy Środkowo-Wschodniej można już obserwować trend związany ze zmniejszaniem się liczby ludności – głównie ze względu na emigrację i spadek wskaźnika płodności – o tyle społeczeństwa w niektórych krajach Europy Zachodniej (z tych samych powodów) będą się powiększać liczbowo w długim terminie. Na przeciwstawnym końcu ekstremum jest „młode” społeczeństwo Irlandii i starzejące się społeczeństwo w Niemczech, co wg badań EQLS⁴ może być efektem m.in. odmiennej struktury społecznej oraz uzyskiwanych wskaźników makroekonomicznych. Kolejnym ważnym trendem jest także zmiana trybu życia, a zwłaszcza znaczący wzrost procesów związanych z urbanizacją na przestrzeni ostatnich lat. W krajach rozwiniętych proces urbanizacji rozpoczął się już w latach pięćdziesiątych XX wieku. Według badań ONZ, globalna struktura zamieszkania populacji zmieniła swój charakter z wiejskiego na miejski i będzie się ona dalej umacniać. Światowa populacja osób mieszkających w miastach ma osiągnąć 6,4 biliona mieszkańców w 2050 roku. Urbanizacja z kolei wpłynęła na zapoczątkowanie bardzo poważnych zmian socjoekonomicznych i doprowadziła do rozpadu

³ Autorem koncepcji wskaźnika PSI jest Allianz Dresdner Economic Research oraz Allianz Global Investors

⁴ Eurofound, European Quality of Life Survey, 2009

tradycyjnych struktur rodzinnych, m.in. w kontekście zapewniania opieki osobom starszym. W rezultacie, doprowadziło to do konieczności zbudowania lub modyfikacji publicznych i prywatnych systemów opieki dla osób w wieku emerytalnym, zwłaszcza, że udział tych osób do ludności w wieku produkcyjnym w społeczeństwie (*old-age dependency ratio*) będzie znacząco rósł we wszystkich krajach.

Wykres 3. Stosunek ludności w wieku emerytalnym do ludności w wieku produkcyjnym w latach 2010 i 2050 (Europa Środkowo-Wschodnia)

Źródło: UN Population Division, 2009

Prawie dekadę po wprowadzeniu reform emerytalnych w Zachodniej Europie i utworzeniu nowych systemów emerytalnych w Europie Środkowo-Wschodniej, struktura przychodu emerytalnego zaczęła się zmieniać. Zaczynają nabierać znaczenia świadczenia uzyskiwane za pośrednictwem tzw. II oraz III filaru ubezpieczeń społecznych, jak również zyski z inwestycji kapitałowych i dodatkowego zatrudnienia (już po formalnym przejściu w wiek emerytalny). Zmiany w przestrzeni systemu emerytalnego stanowią istotne wyzwanie dla wszystkich swoich interesariuszy, a więc rządów, instytucji finansowych i samych świadczeniobiorców. Niezbędne jest wspólne poszukiwanie zdywersyfikowanych narzędziowo i produktowo rozwiązań dostosowanych do lokalnych uregulowań prawnych i wydajności systemu finansowego. Kryzys finansowy zapoczątkowany umownie w roku 2007 poddał testowi i krytycznej ocenie aktualne struktury systemów emerytalnych m.in. w Europie Środkowo-Wschodniej, w tym w Polsce. Obnażył wysoką podatność prywatnych części systemu na globalne fluktuacje rynkowe. Obecnie, już nie tylko wydłużanie wieku emerytalnego wpływa na liczbę ludności pozostającej w wieku produkcyjnym, lecz także swoista erozja struktury aktywów systemu emerytalnego i ogólna potrzeba dłuższego oszczędzania na emeryturę ze względu na obserwowane trendy demograficzne.

Kraje Europy Środkowo-Wschodnie będą musiały bardziej stanowczo i skutecznie wprowadzać dalsze reformy swoich systemów emerytalnych, żeby w ten sposób kompensować skutki aktualnego i przyszłych kryzysów gospodarczych z jednej i zmian społecznych z drugiej strony. Jest to tym bardziej istotne, że według danych Międzynarodowego Funduszu Walutowego (MFW), w długim horyzoncie czasowym większość krajów tego bloku geograficznego będzie wydawać coraz więcej środków budżetowych na pokrycie wydatków związanych z emeryturami publicznymi. Wydaje się, że jest to spowodowane brakiem mechanizmów samofinansowania się systemu (np. w zakresie tzw. emerytur specjalnych), koniecznością obsługi generowanych długów i wzmocnienia procesów opieki społecznej.

2. Wskaźnik PSI (*Pension Sustainability Index*)

Regularna kontrola wartości wskaźnika PSI pozwala zweryfikować istotne elementy systemu emerytalnego w celu zmierzenia i ewaluacji presji na lokalny rząd pod kątem konieczności wprowadzenia niezbędnych reform, które ze względu na niekorzystne trendy demograficzne oraz niezrównoważone, przestarzałe lub tylko fragmentarycznie wprowadzone mechanizmy ładu emerytalnego od wielu lat stanowią i tak nieodłączny temat dyskusji politycznych na całym świecie. Tym samym, wskaźnik PSI jest wystandaryzowanym narzędziem ułatwiającym śledzenie i ocenę jakości zmian wprowadzanych do systemów emerytalnych w różnych krajach. Poprzez odnoszenie się do stopnia zrównoważenia krajowego systemu emerytalnego, wskaźnik PSI oddaje informację zwrotną o stopniu konieczności generowania nowych rozwiązań w tym zakresie. Ujednolicenie kryteriów oceny i porównywalność poszczególnych parametrów jest często utrudniona ze względu na odmienny kontekst polityczny, legislacyjny oraz finansowy w różnych krajach, lecz istnieją kluczowe zmienne (indeksy), za pomocą których możliwe jest wysokopoziomowe porównanie krajowych systemów emerytalnych, niezależnie od innych, specyficznych dla danego kraju parametrów istniejących na niższym poziomie detalu⁵.

Wskaźnik PSI wykorzystuje szeroki zakres indeksów, uwzględniając ich status oraz dynamikę zmiany, co zostało przedstawione w tabeli 1. Pod uwagę brane są m.in. aktualna i spodziewana sytuacja demograficzna, aktualny stan finansów publicznych, kluczowe cechy systemu emerytalnego oraz docelowy kształt tego systemu, biorąc pod uwagę przeprowadzane i zaplanowane reformy. Indeksy, których wartości mogą sugerować potrzebę reform to m.in. aktualny oraz spodziewany wskaźnik udziału osób w wieku emerytalnym do ludności w wieku produkcyjnym, wielkość długu publicznego, wskaźnik zastąpienia w I filarze, wydatki na emerytury publiczne, czy wiek emerytalny. Dodatkowo, wskaźnik PSI analizuje indeksy używane do śledzenia postępu wdrażania reform. Na przykład, jeśli w danym kraju implementowane są radykalne reformy odnoszące się do obserwowanych gwałtownych zmian demograficznych i będzie istniała podstawa do zaistnienia solidnej struktury systemu emerytalnego w przyszłości, wówczas presja na wprowadzanie kolejnych reform nie będzie duża. W takim przypadku, nawet jeśli parametr dot. starzejącego się społeczeństwa normalnie wywołałby potrzebę reform, to w algorytmie wskaźnika PSI reformy (które już są zaplanowane lub wdrażane) obniżyłyby presję dodatkowych zmian. Każda zmienna jest poddawana ocenie w skali 1-10, gdzie ocena 1 oznacza niską potrzebę zmiany, a ocena 10 wysoką potrzebę reform (np. w przypadku wysokiego indeksu udziału ludności w wieku emerytalnym do ludności w wieku produkcyjnym w społeczeństwie albo niskiego wieku emerytalnego). W aspekcie metodycznym, algorytm prezentowania wskaźnika PSI zakłada używanie skali interwałowej, a nie liczb porządkowych czy wartości systemu metrycznego. Z tej przyczyny niewielkie różnice w wartościach między poszczególnymi krajami nie mogą być w pełni rozróżnione. Pojedyncze zmienne w ramach indeksów są agregowane w ocenę między 1 a 10, a suma ocen indeksów w łączny wynik kraju. Analogicznie, jak w przypadku nadawania ocen indeksom, łączny wynik o wartości 1 dla kraju oznacza niższą potrzebę zmian, a wynik 10 wyższą potrzebę implementacji reform w ramach istniejącego, krajowego systemu emerytalnego.

Pozytywna weryfikacja tych indeksów pozwoli na otrzymanie przez kraj niskiej oceny w ramach wskaźnika PSI.

- Krajowy system emerytalny został zaprojektowany w celu sprostania wyzwaniom stojącym przed starzejącym się społeczeństwem oraz innymi wyzwaniami demograficznymi, tzn.
 - pierwszy, publiczny filar systemu bazuje na obowiązkowych wpłatach (PAYG, pay-as-you-go), zapewnia umiarkowane benefity i obejmuje swoim zasięgiem dużą część społeczeństwa w wieku produkcyjnym
 - ustawowy wiek emerytalny jest wysoki i/lub oparty na wyliczeniach statystycznych związanych ze średnią długością życia

⁵ Ze względu na szeroki zakres reform wprowadzanych globalnie do pierwszego, publicznego filaru systemów emerytalnych różnych państw, wypłacalność systemu emerytalnego nie stanowi zmiennej będącej częścią wskaźnika PSI

- została przewidziana prywatna część systemu umożliwiająca odkładanie dodatkowych środków na emeryturę
- Krajowe wskaźniki demograficzne nie powodują wywierania wysokiej presji na reformy, tzn.
 - udział osób w wieku emerytalnym do osób w wieku produkcyjnym w społeczeństwie jest korzystny
 - zmiany społeczne wynikające z przejścia z okresu pracy w okres świadczeń emerytalnych (*work-to-retirement*) mają charakter umiarkowany
- Rząd jest w stanie kontrolować i ewentualnie amortyzować przebieg wdrażania reform, tzn.
 - wypłaty emerytur z pierwszego filara są niskie
 - państwo jest w stanie pokrywać wydatki związane z systemem emerytalnym dzięki możliwości skorzystania z dodatkowej puli środków budżetowych, zwiększeniu zadłużenia lub przerzuceniu kosztów na gospodarkę

Większość danych użytych do uzyskania wartości wskaźnika PSI pochodzi z międzynarodowych baz danych prowadzonych przez: Komisję Europejską (dane demograficzne), OECD (systemy emerytalne), Międzynarodowy Fundusz Walutowy (dane makroekonomiczne) oraz lokalne podmioty odpowiedzialne za prowadzenie narodowej działalności statystycznej.

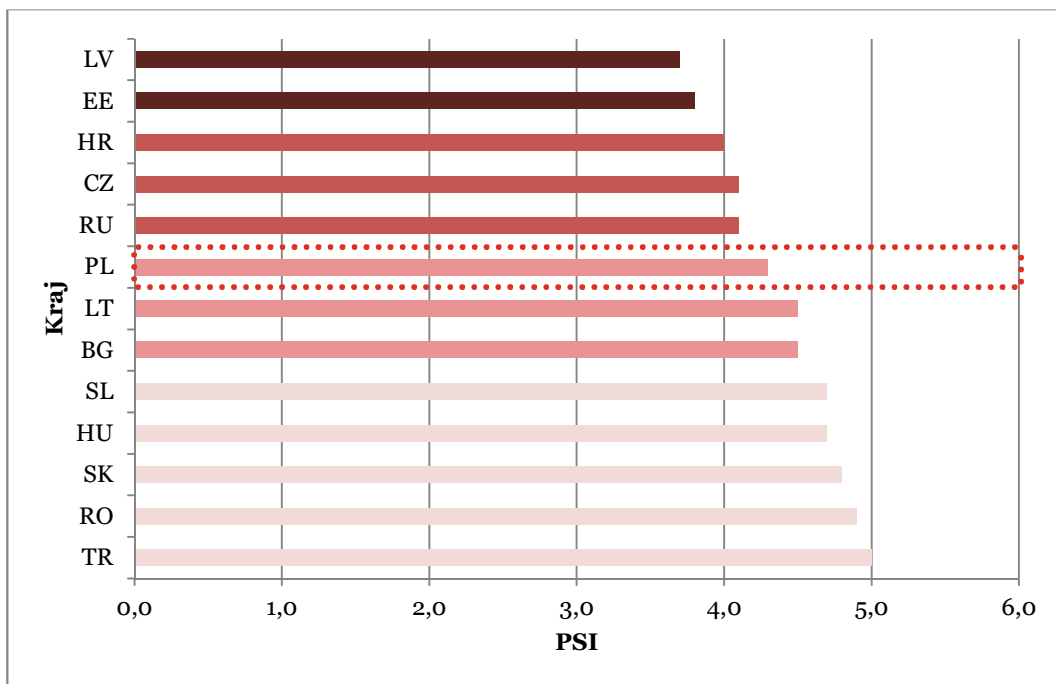
Tabela 1. Indeksy stosowane w ramach wskaźnika PSI

Obszar	Indeks	Pomiar dynamiki indeksu
Demografia	Wskaźnik liczby ludności w wieku emerytalnym (65+ lat) do ludności w wieku produkcyjnym (15-64 lata)	Zmiana wartości indeksu do 2050 roku
System emerytalny	Wysokość emerytury z I filaru i stopień objęcia nią ludności w wieku produkcyjnym	Zmiana w poziomie korzyści wynikających ze świadczeń emerytalnych
	Wiek emerytalny	
Finanse publiczne	Wartość aktywów w prywatnej części systemu i funduszach rezerwowych (jako % PKB)	Przeprowadzone reformy
	Wydatki na emerytury/PKB	
	Dług publiczny/PKB	Zmiana w poziomie wydatków na emerytury/PKB do 2050 roku
	Poziom korzystania z opieki społecznej	

Źródło: Allianz Global Investors, *International Pensions*, 2011

Wyniki wskaźnika PSI dla krajów Europy Środkowo-Wschodniej, w tym Polski, zostały przedstawione na wykresie 5. W porównaniu do krajów Europy Zachodniej, uśrednione wartości naszego regionu geograficznego są zbliżone, jednak zdecydowanymi liderami rankingu europejskiego są wszystkie kraje skandynawskie oraz Holandia, których wskaźniki PSI oscylują między wartościami 3-3,5. Na przeciwległym krańcu znajduje się Grecja, której wynik 8 jest najsłabszym globalnym rezultatem w najnowszej edycji badania PSI, wyższym od wskaźników otrzymanych przez systemy emerytalne m.in. Indii, Chin oraz Tajlandii. Światowymi zwycięzcami rankingu są, w kolejności, systemy: Australii (jeden wskaźnik <3), Szwecji, Danii oraz Nowej Zelandii.

Wykres 4. Wskaźnik *Pension Sustainability Index* dla wybranych krajów Europy Środkowo-Wschodniej

Źródło: Allianz Global Investors, 2011

Kraje Europy Środkowo-Wschodniej rozpoczęły długą drogę przemian w kontekście konstrukcji swoich systemów emerytalnych od czasów komunizmu do demokracji. Nie tylko zredukowane zostały świadczenia z systemu PAYG do poziomu ok. 45% (w celu zniwelowania różnicy między przychodami przed-emerytalnymi i uzyskiwanymi za pośrednictwem świadczeń emerytalnych) lecz także zainicjowano tworzenie mechanizmów obowiązkowego lub dobrowolnego dodatkowego oszczędzania na emeryturę, głównie poprzez tzw. III filar ubezpieczeń społecznych. Kryzys finansowy miał negatywny wpływ zarówno na wielkość zarządzanych aktywów, jak i całe gospodarki w poszczególnych krajach. Rozwój ekonomiczny ostro zahamował i spowodował znaczne obciążenie finansów publicznych. Z powodu wzrostu stosunku długu publicznego do PKB, niektóre kraje Europy Środkowo-Wschodniej zdecydowały się na zrobienie kroku wstecz w stosunku do już wdrożonych reform emerytalnych. M.in. Estonia, Węgry, Łotwa, Litwa, Polska i Rumunia przesunęły część prywatnie finansowanych składek do publicznego pierwszego filaru. Niektóre kraje nadbałtyckie zmniejszyły wysokość składki kontrybuowanej do drugiego filaru. W przypadku Węgier zmiany poszły jeszcze dalej, gdyż aktywa emerytalne zostały użyte w celu redukcji długu publicznego, zaś uczestników prywatnej części systemu systematycznie przekonywano do powrotu do I filaru.

Z tych względów, kraje Europy Środkowo-Wschodniej nie uzyskały bardzo dobrych wyników wskaźnika PSI.

Polska

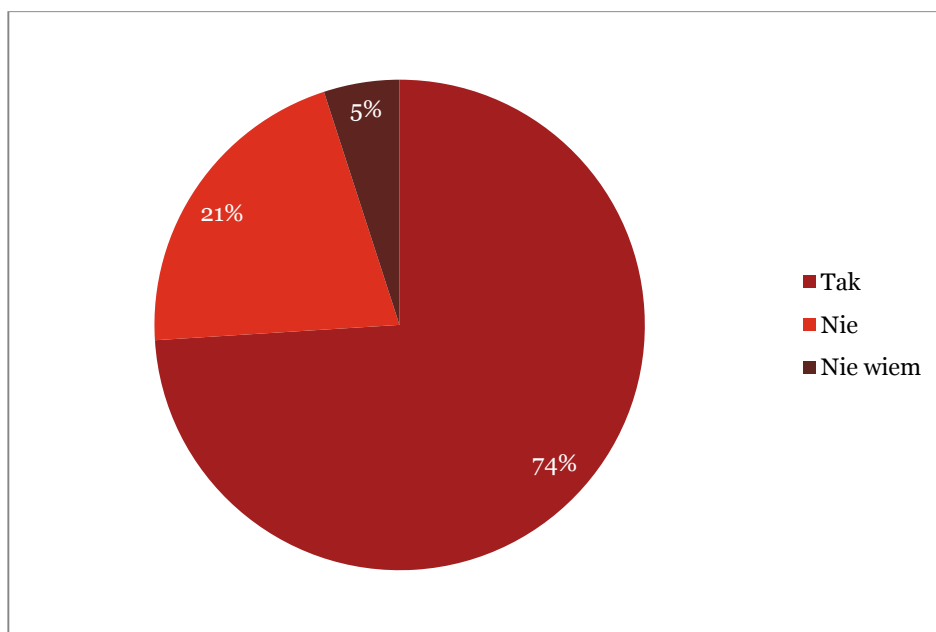
Na 13 krajów z bloku Europy Środkowo-Wschodniej poddanych analizie pod kątem wskaźnika PSI, Polska zajęła 6. miejsce. Niekorzystne prognozy demograficzne (niezmiennie szybkie zwiększanie się długowieczności społeczeństwa, znacznie niższy wskaźnik płodności w porównaniu do innych krajów Unii Europejskiej oraz poziom emigracji wyższy od poziomu imigracji), powodują iż zrównoważenie konstrukcji całego systemu emerytalnego najprawdopodobniej odbędzie się kosztem znaczącego pogorszenia wypłacalności świadczeń emerytalnych. To z kolei stawia pod znakiem zapytania, czy system zrównoważony tylko na papierze będzie w stanie przetrwać zawirowania socjoekonomiczne. Niezależnie od korzyści wynikających z opóźnienia wieku przejścia na emeryturę stanowiących element budowy pierwszego filaru, akceptacja rządu dla stopniowego zwiększania wieku emerytalnego o jeden kwartał miesięcznie aż do poziomu 67. roku życia, które w pełni wejdzie w życie w 2020 roku dla mężczyzn i w 2040 roku dla kobiet została przyjęta pozytywnie przez większość ekspertów. Pomimo relatywnie dobrego wyniku osiągniętego przez polski system emerytalny na skali PSI, należy pamiętać o długim horyzoncie materializacji efektów wdrażanych reform.

3. Wyniki badań społecznych

Od ponad trzech lat w Polsce następuje intensyfikacja działań informacyjnych związanych z powiększaniem świadomości społeczeństwa w kontekście zmian odnoszących się do systemu ubezpieczeń społecznych. Jednym z czynników wpływających na taki stan rzeczy był komunikat Komisji Nadzoru Finansowego⁶, w którym zwrócono uwagę na fakt, iż w perspektywie kilkudziesięciu lat wysokość emerytury wypłacanej z dwóch obowiązkowych filarów (Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz Otwartego Funduszu Emerytalnego), będzie przynajmniej o ponad połowę niższa od ostatniego miesięcznego wynagrodzenia. Kwestia konieczności indywidualnego zapewnienia dodatkowych środków na przyszłą emeryturę jest regularnie podnoszona zarówno przez rząd, jak i przez media, lecz wydaje się, że działania te przynoszą tylko umiarkowane efekty, gdyż deklarowaną znajomość (przynajmniej ze słyszenia) najpopularniejszego obecnie produktu emerytalnego (tj. Indywidualnego Konta Emerytalnego – IKE) deklaruje tylko 63% Polaków⁷. Teoretycznie, powinna ona wpływać na decyzje osób w wieku produkcyjnym i stymulować chęć regularnego oszczędzania, zwłaszcza że w opinii niektórych ekspertów⁸, wskaźnik stopy zastąpienia obecnego pokolenia 30-latków może spaść nawet do ok. 30%.

W sferze deklaracji zdecydowana większość Polaków (74%), uważa, iż warto oszczędzać dodatkowe środki na przyszłą emeryturę.

Wykres 5. Czy Pana(i) zdaniem warto odkładać dodatkowe środki na emeryturę?

Źródło: Instytut Homo Homini na zlecenie On Board PR EN, 2012

Wyniki badań społecznych oraz materiały z krajowych konferencji i sympozjów realizowanych w latach 2010-2013 wskazują jednak, iż rzeczywistość z perspektywy społeczeństwa, instytucji finansowych oraz ekspertów rynku wygląda inaczej. Poszerzona dystrybucja informacji nie ma istotnego przełożenia na zwiększenie środków inwestowanych przez Polaków z przeznaczeniem na dodatkową emeryturę, np. za pośrednictwem instrumentów tzw. III filaru ubezpieczeń społecznych. Poprawność tego wniosku potwierdzają także najnowsze wyniki badania

⁶ Komunikat z dn. 09.03.2010 r.

⁷ „Polacy o produktach długoterminowego oszczędzania”, CBOS na zlecenie IZFiA, 2013

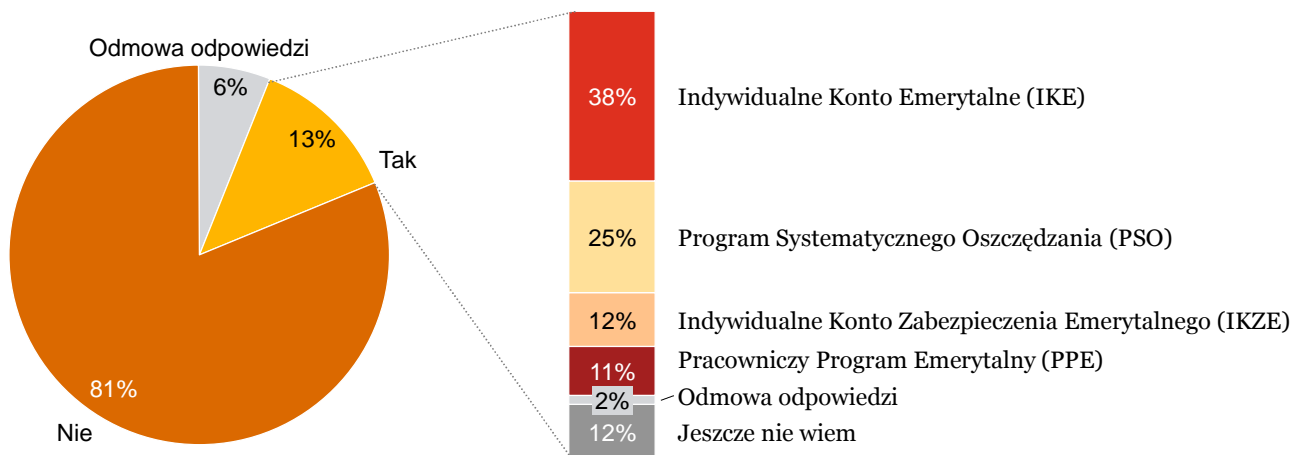
⁸ Wypowiedzi ekspertów systemu emerytalnego z lat 2010-2013 prezentowanych w „Rzeczpospolitej”, „Gazecie Wyborczej” oraz Analizach Online

CBOS, w którym aż 81% Polaków odpowiada, iż nie zamierza oszczędzać na emeryturę w żadnym z dostępnych na rynku produktów emerytalnych (uwzględniając w tym PSO – Programy Systematycznego Oszczędzania).

Wykres 6. Czy zamierza Pan(i) oszczędzać na emeryturę w jednym z ww. produktów?

Czy zamierza Pan(i) oszczędzać na emeryturę w jednym z ww. produktów?

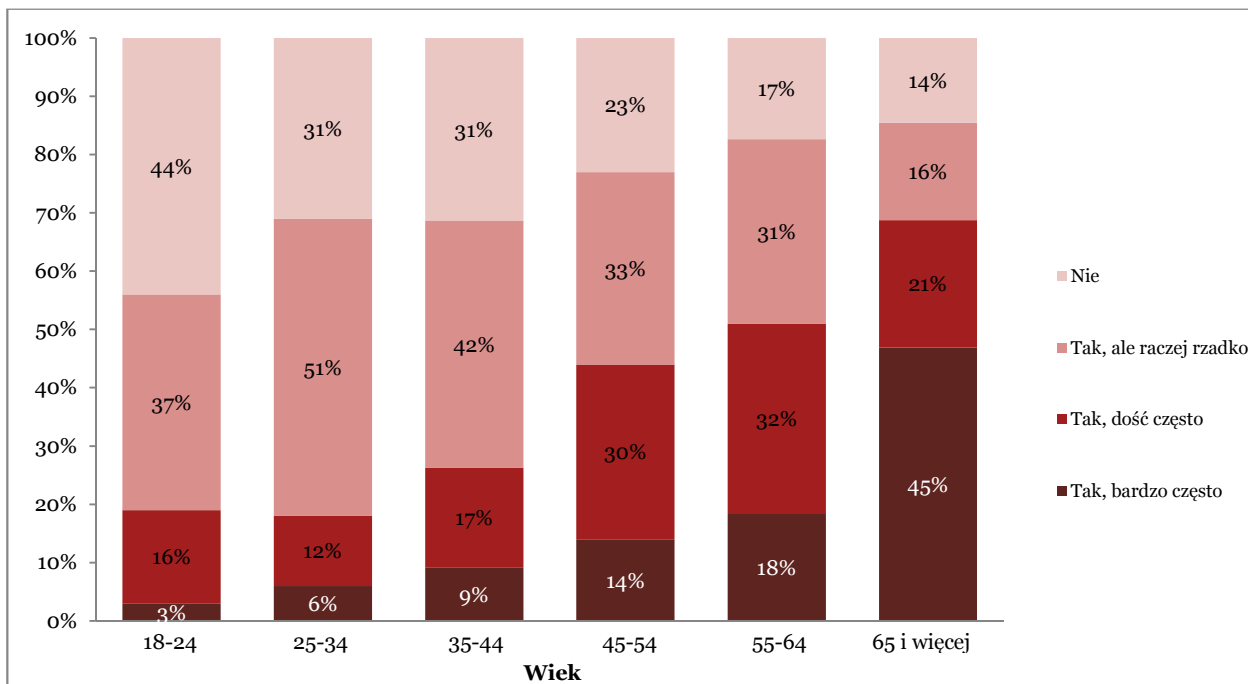
Proszę wskazać, który produkt Pan(i) wybrała?

Źródło: "Polacy o produktach długoterminowego oszczędzania", CBOS na zlecenie IZFiA, 2013

Częściowo może to być spowodowane tym, że w praktyce zainteresowanie tematem przejścia na emeryturę jako takim pojawia się u przyszłych emerytów dopiero w okolicach 45. roku życia. Istnieje także pozytywna korelacja między poziomem wykształcenia a wiarą w sens kolejnych reform emerytalnych (m.in. podwyższeniem wieku emerytalnego do 67. roku życia dla kobiet i mężczyzn) oraz w konieczność samodzielnego zadbania o swoją finansową przyszłość.

Wykres 7. Czy zdarza się Panu(i) myśleć o własnej, obecnej lub przyszłej starości?

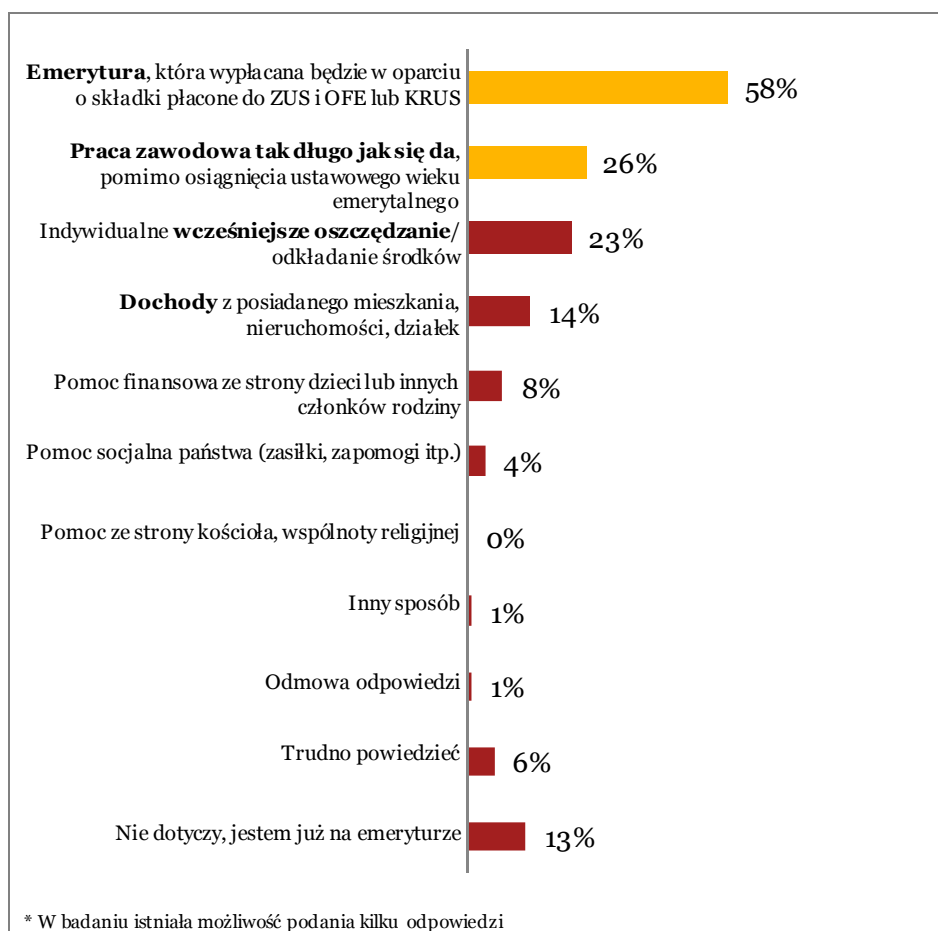

Źródło: Polska Izba Ubezpieczeń, dokumentacja konferencji „III Filar- recepta na wyższą emeryturę”, 2010

Istnieje hipoteza, zgodnie z którą refleksja nad jakością własnego funkcjonowania po przejściu na świadczenie emerytalne jest zbieżna z osiągnięciem stabilizacji życiowej. Dodatkowo, posiadanie stałego miejsca zatrudnienia, zaspokojenie potrzeb mieszkaniowych oraz dostęp do wolnych środków zdecydowanie ułatwiają podjęcie decyzji o rozpoczęciu oszczędzania/inwestowania z myślą o emeryturze.

Z punktu widzenia samych zainteresowanych, głównym źródłem środków do życia dla emerytów będą świadczenia wypłacane przez ZUS/KRUS/OFE. Dominuje niespójne logicznie przeświadczenie, zgodnie z którym warunki materialne po przejściu na emeryturę samoistnie się ustabilizują („jakoś to będzie”), mimo że aż 84% Polaków uważa, że Państwo nie jest w stanie zabezpieczyć ich przyszłości emerytalnej. Zmiany sytuacji nie ułatwia także stale wysoki odsetek osób przejawiających brak zaufania do instytucji finansowych w ogóle – aż jedna czwarta obywateli nie powierzyłaby swoich oszczędności żadnej z nich. Z kolei z perspektywy ponad połowy Polaków najlepszą renomą cieszą się banki⁹.

Wykres 8. W jaki sposób Pan(i) zamierza zapewnić sobie środki na życie po osiągnięciu ustawowego wieku emerytalnego?

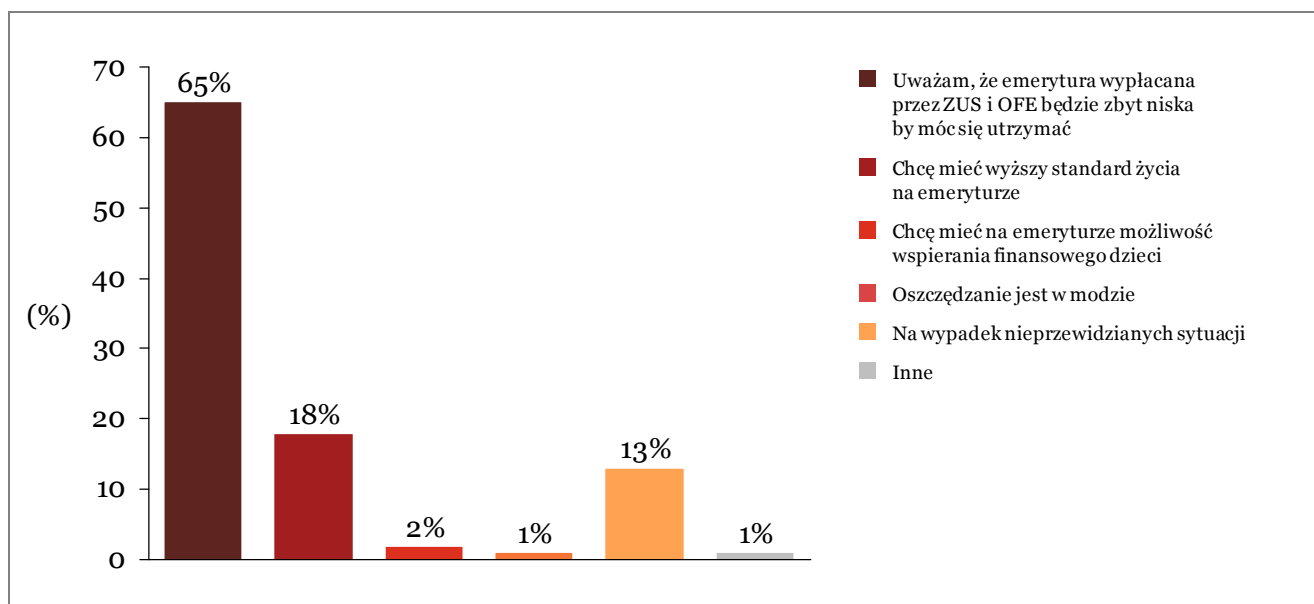

Źródło: „Jak Polacy planują zabezpieczyć finansowo swoją przyszłość - Czy zamierzają w tym celu korzystać z IKZE?”, CBOS na zlecenie IZFiA, 2012

Co jednak interesujące, w przypadku osób deklarujących regularne oszczędzanie środków z przeznaczeniem na emeryturę siła motywująca do oszczędzania jest taka sama, a więc perspektywa niskiego świadczenia z ZUS i OFE.

⁹ „Słabe filary polskiej emerytury... czyli Polacy o swojej przyszłości emerytalnej”, On Board PR EN, 2012

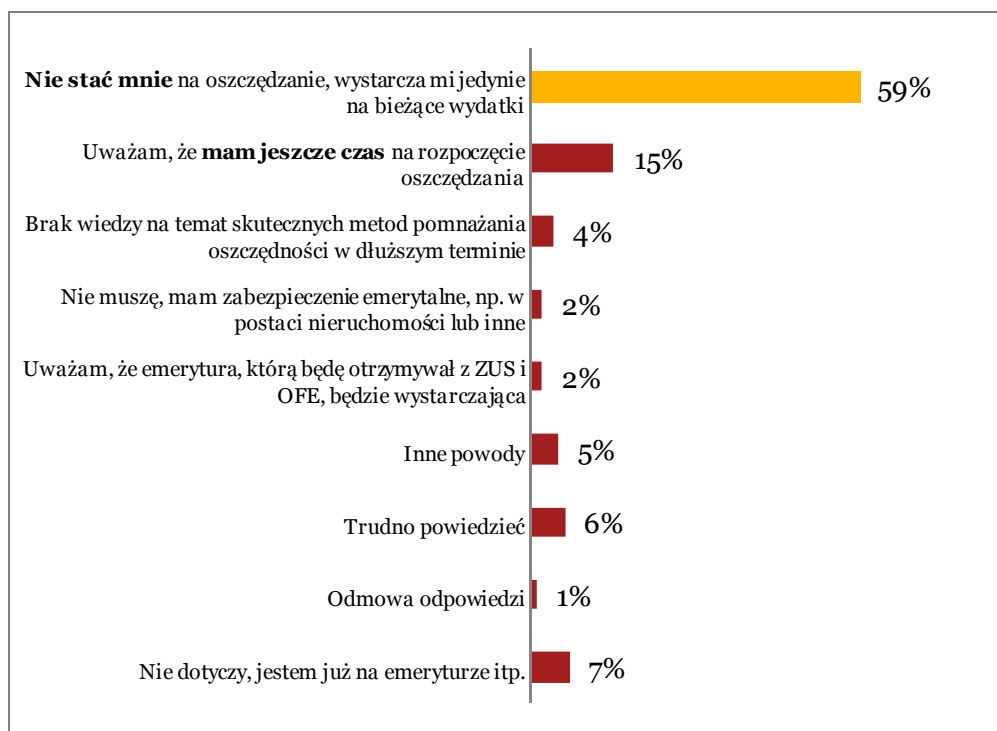
Wykres 9. Dlaczego odkłada Pan(i) pieniądze na przyszłą emeryturę?

Źródło: Instytut Homo Homini na zlecenie On Board PR EN, 2012

W przypadku osób, które nie decydują się oszczędzać, głównymi przyczynami takiej decyzji jest odkładanie tematu funkcjonowania na emeryturze „na później” oraz deklarowane niskie dochody.

Wykres 10. Dlaczego nie oszczędza Pan(i) dodatkowo na emeryturę? Proszę wskazać najważniejszą przyczynę.

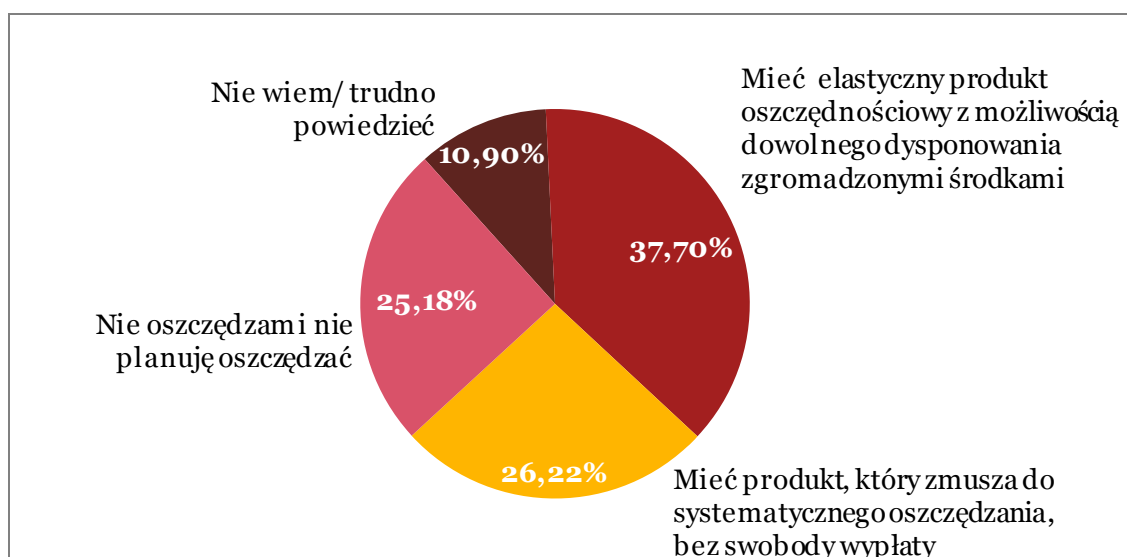

Źródło: „Polacy o dodatkowym oszczędzaniu na emeryturę” CBOS na zlecenie IZFiA, 2010

4. Opłacalność dodatkowego oszczędzania na emeryturę

Jakkolwiek ogólna skłonność do dodatkowego oszczędzania na emeryturę przez Polaków jest póki co jeszcze marginalna, to 34% osób w wieku produkcyjnym deklaruje możliwość odkładania 50-200 złotych miesięcznie na ten cel, co potwierdzają badania przeprowadzone m.in. przez CBOS¹⁰. Z kolei według badań zrealizowanych przez Deutsche Bank PBC¹¹ wynika, że osoby rozważające rozpoczęcie oszczędzania oczekują możliwości skorzystania z produktów o bardzo elastycznych parametrach (głównie pod kątem wypłaty zgromadzonego kapitału), co jednak nie jest zbieżne z aktualnymi założeniami reformy emerytalnej.

Wykres 11. Jeżeli myślałby Pan(i) o oszczędzaniu systematycznym na emeryturę, to czy woli Pan(i)?

Źródło: „Polacy o przyszłych emeryturach”, Instytut Homo Homini na zlecenie Deutsche Bank PBC, 2012

W pośrednim nawiązaniu do wyników powyższych badań, stworzono 3 zróżnicowane scenariusze potencjalnego oszczędzania na dodatkową emeryturę dla osób reprezentujących odmienne grupy społeczne. Opracowano dla nich uproszczone¹² założenia związane ze schematem regularnego inwestowania nadwyżek finansowych za pośrednictwem produktów tzw. III filaru ubezpieczeń społecznych – Indywidualnego Konta Emerytalnego (IKE), Indywidualnego Konta Zabezpieczenia Emerytalnego (IKZE) oraz Pracowniczego Programu Emerytalnego (PPE). Na tej podstawie wykonano wyliczenia przedstawiające zasadność systematycznego oszczędzania w ramach uśrednionego pod kątem dywersyfikacji ryzyka profilu inwestycyjnego.

¹⁰ „Jak Polacy planują zabezpieczyć finansowo swoją przyszłość – Czy zamierzają w tym celu korzystać z IKZE?”, CBOS na zlecenie IZFiA, 2012

¹¹ „Polacy o przyszłych emeryturach”, Instytut Homo Homini na zlecenie Deutsche Bank PBC, 2012

¹² W celu przygotowania wyliczenia o maksymalnie wysokim stopniu przejrzystości i zrozumiałości zrezygnowano z nakładania na model finansowy dodatkowych parametrów, np. o charakterze makroekonomicznym (inflacja, skala podatkowa, wzrost wynagrodzeń) lub mikroekonomicznym (np. okresy bezskładkowe, wcześniejsza wypłata inwestowanych środków i dodatkowe opłaty z tym związane)

Scenariusze

- Scenariusz 1:
 - płeć: kobieta
 - wiek: 25 lat
 - umowa zlecenie
 - przychody miesięczne: 5 000 PLN brutto
 - składka: 200 PLN/miesiąc
 - produkty: IKE, IKZE
- Scenariusz 2:
 - płeć: mężczyzna
 - wiek: 35 lat
 - umowa o pracę
 - przychody miesięczne: 2 500 PLN brutto
 - składka: 50 PLN/miesiąc
 - produkty: IKE, IKZE, PPE
- Scenariusz 3:
 - płeć: mężczyzna
 - wiek: 40 lat
 - indywidualna działalność gospodarcza¹³
 - przychody miesięczne: 10 000 PLN brutto
 - składka: 500 PLN/miesiąc
 - produkty: IKE, IKZE

Profil inwestycyjny

Profil uśredniony:

- szacowany średni, roczny zwrot z inwestycji:
 - 5% (tzw. bezpieczna strategia inwestycyjna) przez okres:
 - 12 lat (wszystkie scenariusze – produkty IKE, IKZE)
 - 10 lat (tylko scenariusz 2 – produkt PPE)
 - 7% (tzw. zrównoważona strategia inwestycyjna) przez okres:
 - 15 lat (wszystkie scenariusze – produkty IKE, IKZE)
 - 10 lat (tylko scenariusz 2 – produkt PPE)
 - 9% (tzw. dynamiczna strategia inwestycyjna) przez okres¹⁴:
 - 15 lat (scenariusz 1 – wszystkie produkty)
 - 5 lat (scenariusz 2 – wszystkie produkty)

¹³ W celu uproszczenia wyników, założono progresywną skalę podatkową (32%) oraz koszty uzyskania przychodu jak w konstrukcji umowy o pracę

¹⁴ W ramach scenariusza 3 brak inwestycji o profilu dynamicznym w którymkolwiek produkcie

Główne założenia

Celem wyliczenia nie jest wskazanie lepszego lub bardziej efektywnego finansowo produktu tzw. III filaru ubezpieczeń społecznych z perspektywy reprezentantów poszczególnych grup społecznych (scenariusze 1-3) lecz jedynie ogólne i uproszczone zilustrowanie potencjalnych korzyści wynikających z dodatkowego oszczędzania na emeryturę. Kwota miesięcznej emerytury w IKZE jest wprawdzie niższa niż w IKE, ale należy pamiętać że podatek od zgromadzonego kapitału pobierany w IKZE podczas jego wypłaty i zmniejszający dodatkową miesięczną emeryturę, w przypadku IKE pobierany jest wcześniej. Odłożenie podanej w wyliczeniach kwoty (zgromadzony kapitał na dodatkową emeryturę) oznacza wcześniejsze zapłacenie podatku w momencie pozyskiwania pieniędzy, z których opłacane są składki na IKE. Pokazane wyliczenia, bazujące na dostępnych na rynku kalkulatorach emerytalnych, nie uwzględniają pobrania podatku przy wpłatach na IKE. Podczas całego okresu oszczędzania efekt ekonomiczny IKE i IKZE jest w rezultacie zbliżony.

Dodatkowe założenia (dla wszystkich scenariuszy)

- Wiek przejścia na emeryturę: 67 lat
- Wypłata kapitału: jednorazowa
- Stała wysokość miesięcznej składki (niezależna od produktu i profilu) – brak indeksacji
- Stała kwalifikacja zawodowa oraz stała wysokość miesięcznych przychodów (zatrudnienie u jednego pracodawcy w tej samej miejscowości) – brak zmian w skali podatkowej
- Stała wysokość średniego rocznego (i miesięcznego) zwrotu z inwestycji – brak wpływu parametrów o charakterze makroekonomicznym
- Kapitalizacja odsetek: miesięczna (w przyjętym modelu wartość kapitału zwiększać się będzie co miesiąc o 1/12 założonego średniego, rocznego zwrotu inwestycji dla wybranego profilu inwestycyjnego)
- Nie uwzględniono kosztów obsługi produktów przez podmioty zajmujące się profesjonalnie zarządzaniem i inwestowaniem kapitału (m.in. opłat od składek, opłat za zarządzanie itd.) ze względu na znacznie zróżnicowaną ofertę rynkową w tym zakresie
- Podatek dochodowy od kapitału osiągniętego w produkcie IKZE obliczono jako podatek łączny z rocznym podatkiem dochodowym z tytułu świadczenia pracy za otrzymane wynagrodzenie w ostatnim roku oszczędzania (tj. bezpośrednio przed przejściem na emeryturę)¹⁵
- Wartość dodatkowej, miesięcznej emerytury w produkcie IKZE została obliczona po odjęciu od wartości zgromadzonego kapitału kwoty koniecznego do uiszczenia podatku dochodowego (przy założeniu wypłaty jednorazowej)
- W produkcie PPE przyjęto maksymalny okres inwestowania do 60. roku życia i wpłacanie wyłącznie składki podstawowej (finansowanej przez pracodawcę)¹⁶
- Szacowana pozostała długość życia po przejściu na emeryturę¹⁷: kobieta – 14 lat, mężczyzna – 7 lat.

¹⁵ W przypadku wypłaty ratalnej podatek jest pobierany przez wypłacającego w formie zaliczek, ale uzyskany w ten sposób przychód należy także uwzględnić w rozliczeniu rocznym PIT (i ewentualnie dopłacić podatek, jeżeli okaże się, że przekroczyło się próg podatkowy)

¹⁶ Składka podstawowa PPE finansowana przez pracodawcę stanowi przychód pracownika i jest od niej naliczany podatek dochodowy, ale od tej kwoty nie są naliczane składki ZUS

¹⁷ „Trwanie życia w 2011 r.”, Główny Urząd Statystyczny, 2012

Tabela 2. Podsumowanie wyliczeń dla scenariusza 1.

Parametr	Scenariusz 1		
	IKE	IKZE	PPE
Zgromadzony kapitał na dodatkową emeryturę	717 613,70 PLN (po opodatkowaniu)	717 613,70 PLN (przed opodatkowaniem)	–
Łączna ulga podatkowa	–	18 144,00 PLN	–
Podatek dochodowy (jednorazowa wypłata)	–	228 925,00 PLN	–
Dodatkowa miesięczna emerytura	4 271,51 PLN	2 908,86 PLN	–

Źródło: Analiza PwC na podstawie obliczeń własnych oraz założeń do algorytmów kalkulatorów emerytalnych, m.in. Legg Mason, BZ WBK, Nowy Świat S.A. PTE, TFI SKOK oraz dobraemerytura.org

Tabela 3. Podsumowanie wyliczeń dla scenariusza 2.

Parametr	Scenariusz 2		
	IKE	IKZE	PPE
Zgromadzony kapitał na dodatkową emeryturę	58 450,65 PLN (po opodatkowaniu)	58 450,65 PLN (przed opodatkowaniem)	36 377,67 PLN (po opodatkowaniu)
Łączna ulga podatkowa	–	2 376,00 PLN	–
Podatek dochodowy (jednorazowa wypłata)	–	12 055,00 PLN	–
Dodatkowa miesięczna emerytura	695,84 PLN	552,33 PLN	433,07 PLN

Źródło: Analiza PwC na podstawie obliczeń własnych oraz założeń do algorytmów kalkulatorów emerytalnych, m.in. Legg Mason, BZ WBK, Nowy Świat S.A. PTE, TFI SKOK oraz dobraemerytura.org

Tabela 4. Podsumowanie wyliczeń dla scenariusza 3.

Parametr	Scenariusz 3		
	IKE	IKZE ¹⁸	PPE
Zgromadzony kapitał na dodatkową emeryturę	388 473,78 PLN (po opodatkowaniu)	273 951,71 PLN (przed opodatkowaniem)	–
Łączna ulga podatkowa	–	36 558,00 PLN	–
Podatek dochodowy (jednorazowa wypłata)	–	98 892,00 PLN	–
Dodatkowa miesięczna emerytura	4 624,69 PLN	2 084,04 PLN	–

Źródło: Analiza PwC na podstawie obliczeń własnych oraz założeń do algorytmów kalkulatorów emerytalnych, m.in. Legg Mason, BZ WBK, Nowy Świat S.A. PTE, TFI SKOK oraz dobraemerytura.org

¹⁸ W przypadku scenariusza 3. dla produktu IKZE maksymalna możliwa składka miesięczna wynosi 352,60 PLN, stąd uzyskanie mniejszego kapitału niż w produkcie IKE

Podstawowe wnioski

- Dodatkowe oszczędzanie na emeryturę nawet najmniejszych kwot pozwoli uzupełnić spodziewaną niską stopę zastąpienia emerytury otrzymywanej z I oraz II filaru ubezpieczeń społecznych w wymierny sposób, choć najbardziej widoczne efekty oszczędzania widoczne są dopiero przy systematycznym oszczędzaniu kwot powyżej 100 PLN miesięcznie
- Wybór między produktami służącymi dodatkowemu oszczędzaniu na emeryturę jest uzależniony od indywidualnej sytuacji finansowej inwestora i jego preferencji w zakresie korzystania z odmiennych dla IKE, IKZE i PPE dostępnych ulg i ułatwień, m.in.:
 - zwolnienia zysków inwestycyjnych z tzw. podatku Belki (19%) – dot. wszystkich produktów
 - zwolnienia z podatku dochodowego podczas wypłaty środków – dot. IKE
 - ulgi podatkowej, ale i konieczności zapłacenia podatku dochodowego podczas wypłaty środków od uzyskanego dodatkowego przychodu – dot. IKZE
 - finansowania przez pracodawcę składki podstawowej, ale i konieczności uiszczenia od niej podatku przez pracownika – dot. PPE¹⁹
- W przypadku wykonywania indywidualnych wyliczeń, należy wziąć pod uwagę odmienne rozłożenie w czasie benefitów wynikających z konstrukcji poszczególnych produktów, m.in. korzyść z przypadku produktu IKE oraz PPE materializuje się dopiero w momencie zakończenia inwestycji (podczas wypłaty środków), zaś w produkcie IKZE już na początku ze względu na możliwość skorzystania z ulgi podatkowej
- Kwota miesięcznej emerytury w IKZE jest wprawdzie niższa niż w IKE, ale dzięki odliczeniom podatkowym wpłat na IKZE przez cały okres oszczędzania inwestor ma do dyspozycji dodatkowy kapitał
- Konieczność uiszczenia podatku dochodowego w przypadku produktu IKZE jest „odroczone” w czasie i uzależniona od rodzaju wypłaty (jednorazowa, ratalna), natomiast składki wpłacane na IKE i PPE nie obniżają podstawy opodatkowania inwestora (ma tu zastosowanie podatkowy model typu TEE)
- Sam wybór produktu emerytalnego ma drugorzędne znaczenie, gdyż najbardziej istotnymi elementami strategii inwestycyjnej są:
 - regularne wpłacanie składek podstawowych, a w miarę dostępności nadwyżek finansowych także składek dodatkowych (możliwość ta zależy także od konstrukcji wybranego produktu)
 - odpowiedni dobór profilu inwestycyjnego do wieku inwestora, wysokości wpłacanych składek oraz celu inwestycyjnego związany m.in. z podjęciem decyzji o dywersyfikacji ryzyka inwestycyjnego
- Przy wyborze produktu emerytalnego należy zwrócić szczególną uwagę na kwestię wysokości stałych opłat i dodatkowych kosztów związanych m.in. z zarządzaniem i wypłatą kapitału, gdyż produkty te są oferowane przez różne typy podmiotów i zastosowanie mają zróżnicowane polityki cenowe

¹⁹ Ewentualna składka dodatkowa z PPE finansowana jest przez uczestnika z jego wynagrodzenia

Podsumowanie raportu

Systemy emerytalne funkcjonują w turbulentnym otoczeniu, podatnym na zmiany i wpływ różnego rodzaju czynników społecznych, makro- i mikroekonomicznych. Analiza trendów demograficznych pozwala z wyprzedzeniem wyciągnąć wnioski stanowiące o potrzebie zmian w mechanizmach emerytalnych. Dodatkowymi źródłami informacji w tym zakresie mogą być m.in. najlepsze praktyki stosowane w innych państwach, międzynarodowe wskaźniki gospodarcze umożliwiające porównanie aktualnej efektywności procesów z innymi lub alternatywne elementy, jak badania opinii czy potrzeb społecznych. Synteza tych danych pozwala stwierdzić, że w celu zachowania stabilności publicznego systemu emerytalnego, konieczne jest jego uzupełnienie o część prywatną. Elementem niezbędnym do zwiększania stopnia świadomości przyszłych emerytów i zainteresowania tematem dodatkowego oszczędzania jest dalsze prowadzenie kampanii społecznych zwracających uwagę na spodziewaną wysokość stóp zastąpienia oraz wymierną opłacalność inwestowania za pośrednictwem produktów tzw. III filaru ubezpieczeń społecznych.

Demografia i starzenie się społeczeństw

Większość krajów w Unii Europejskiej doświadcza poważnych wyzwań związanych z rekonstrukcją swoich systemów emerytalnych. Wynikają one w głównej mierze ze zmian w obszarze demografii społeczeństw, a zwłaszcza z globalnego **starzenia się populacji**. Dzieje się tak przede wszystkim z powodu relatywnie niskiego **wskaźnika urodzeń** oraz dynamicznie zwiększającej się **średniej długości życia**, co dotyczy w głównej mierze ludzi starszych. Wpływ starzenia się społeczeństw na narodowe systemy emerytalne stanowi jeden z podstawowych problemów dotyczących zapewniania odpowiedniego stopnia jego zrównoważenia finansowego, choć niezbędne jest by to zrównoważenie było także zbalansowane z wypłacalnością i stabilnością środowiska politycznego, w ramach którego istnieje. Chociaż krajowe systemy emerytalne składają się już współcześnie zarówno z części obligatoryjnych (PAYG, *pay-as-you-go*), jak i dobrowolnych, to i tak w finalnym rozliczeniu ich mechanizm polega na transferze środków wygenerowanych przez osoby w wieku produkcyjnym na rzecz osób, które przeszły w wiek emerytalny. To właśnie mechanizm tego przepływu pieniężnego jest w największym stopniu dotykany przez kwestię starzenia się społeczeństw i wydłużania średniego trwania życia. W rezultacie oznacza on, że zmniejszająca się liczba osób w wieku produkcyjnym będzie „finansować” świadczenia zwiększającej się liczby przyszłych emerytów.

Dodatkowo, m.in. w związku z procesami starzenia się społeczeństw, znaczna część krajów europejskich, w tym Polska, zmaga się ze zwiększającymi się **wydatkami na emerytury publiczne**. Scenariusz ten będzie się nasilać i powodować coraz poważniejsze konsekwencje w trakcie najbliższych 50 lat. Niektóre kraje zaczęły już wprowadzać odpowiednie reformy mające przeciwdziałać tym procesom lecz wydaje się, że należy rozpocząć jeszcze bardziej zdecydowane działania. Impulsem do ich podejmowania przez rząd, media oraz instytucje finansowe może być m.in. międzynarodowa analiza porównawcza wartości wskaźników PSI.

Wskaźnik PSI (*Pension Sustainability Index*)

Międzynarodowe instytucje publikują wiele raportów i analiz w obszarze systemów emerytalnych poszczególnych państw, ze szczególnym uwzględnieniem stopnia ich stabilności oraz **zrównowżenia** w kontekście gospodarczym i socjopolitycznym. Poglądów na to, jak definiować stopień zrównowżenia i **wypłacalności** (wydolności) systemu jest wiele, gdyż w znacznym stopniu uzależnione jest to od regulacji prawnych, ekonomicznych, jak też kulturowych danego kraju. Nie istnieje też panaceum umożliwiające eliminację lub harmonizację niekorzystnych czynników, które można by zaaplikować w każdym przypadku. Wydaje się jednak, że jednym z bardziej wystandaryzowanych badań potrafiących w zobiektywizowany sposób porównać różne systemy emerytalne jest tzw. **wskaźnik PSI** (*Pension Sustainability Index*). Dzięki zastosowaniu ujednoliconej metodyki analizy zmiennych, możliwe jest stwierdzenie, systemy emerytalne których krajów najpilniej potrzebują **dodatkowych reform** odnoszących się do tematyki związanej z wyzwaniami demograficznymi, finansami publicznymi lub samą konstrukcją mechanizmów emerytalnych.

W badaniu tym Polska osiąga dobry wynik, którego pośrednią przyczyną jest m.in. ostatnie wydłużenie wieku emerytalnego dla kobiet i mężczyzn do 67. roku życia. Należy jednak zwrócić uwagę na fakt, że w większości przypadków na efekty reform należy czekać kilkanaście lub nawet kilkadziesiąt lat.

Dzięki bogatej warstwie analitycznej stanowiącej jego podstawę, wskaźnik PSI pozostaje modelem mieszanym, łączącym elementy ilościowe oraz jakościowe. Natomiast skuteczność reform odnoszących się do konstrukcji systemu emerytalnego jest pochodną również potrzeb społecznych oraz oczekiwań przyszłych emerytów.

Wyniki badań społecznych

Kwestia dodatkowego oszczędzania na przyszłą emeryturę staje się coraz bardziej niebagatelnym zagadnieniem dla większości Polaków. Jednak, jak pokazują wyniki najnowszych badań socjologicznych, sfera deklaracji różni się często ze sferą realiów życia codziennego. Mimo że 74% Polaków uważa inwestowanie swoich nadwyżek finansowych w celu zabezpieczenia swojej przyszłości po przekroczeniu wieku emerytalnego za **nieodzowne**, to jednak niewiele więcej niż 1/3 społeczeństwa jest skłonna robić to w rzeczywistości. Jeszcze mniejsza część obywateli (13%) zamierza oszczędzać za pośrednictwem typowych produktów tzw. III filaru ubezpieczeń społecznych.

Głównym źródłem środków do życia, w założeniach przyszłych emerytów, będą świadczenia wypłacane przez ZUS/KRUS/OFE, jednak wśród osób faktycznie inwestujących nadwyżki finansowe głównym bodźcem do oszczędzania jest właśnie prognozowana, niska wysokość tych świadczeń. Z kolei w przypadku osób nieplanujących oszczędzać, najczęściej pojawiającym się powodem jest **brak środków finansowych**.

Mimo wszystko, jak wskazują uproszczone wyliczenia, nawet w przypadku gdy oszczędzane kwoty pieniędzy nie są duże, to sam fakt regularnego ich odkładania i trafnego doboru strategii inwestycyjnej do swoich potrzeb przyczynia się do **wymiernego powiększenia puli środków**, którymi będziemy dysponować w przyszłości.

Oplącalność dodatkowego oszczędzania na emeryturę

Z perspektywy inwestora, kluczową kwestią jest znalezienie odpowiedniego balansu między wysokością inwestowanej składki, ponoszonych opłat oraz akceptowanego poziomu apetytu na ryzyko.

Wybór produktu, za pośrednictwem którego realizowana jest inwestycja ma tutaj **drugorzędne znaczenie**. Istotne jest z kolei dobre dopasowanie benefitów wynikających z różnych produktów emerytalnych do indywidualnych preferencji inwestora, gdyż są one w odmienny sposób rozłożone w czasie.

Materiały źródłowe

1. Allianz Global Investors, Pension Sustainability Index 2011, International Pension Papers, No. 4
2. Eurofound, European Quality of Life Survey, 2009
3. European Actuarial Consultative Group, Sustainability of pension systems in Europe – the demographic challenge, 2012
4. European Commission, The 2009 Ageing Report: Economic and budgetary projections for the EU-27 Member States (2008 – 2060), European Economy, No. 2
5. European Commission, GREEN PAPER towards adequate, sustainable and safe European pension systems, COM(2010)365
6. Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej (CBOS) na zlecenie IZFiA, „Jak Polacy planują zabezpieczyć finansowo swoją przyszłość – czy zamierzają w tym celu korzystać z IKZE?”, 2012
7. Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej (CBOS) na zlecenie IZFiA, „Polacy o Indywidualnych Kontach Zabezpieczenia Emerytalnego i innych dobrowolnych formach oszczędzania na emeryturę”, 2010
8. Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej (CBOS) na zlecenie IZFiA, „Polacy o produktach długoterminowego oszczędzania”, 2013
9. Główny Urząd Statystyczny, Trwanie życia w 2011 roku, 2012
10. Instytut Homo Homini na zlecenie Deutsche Bank PBC, „Polacy o przyszłych emeryturach”, 2012
11. International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, 2011
12. OECD, Pensions at a Glance 2011: Retirement-income systems in OECD countries and G20 countries
13. On Board Public Relations Ecco Network, „Słabe filary polskiej emerytury... czyli Polacy o swojej przyszłości emerytalnej” na podstawie badania opinii publicznej przeprowadzonego przez Instytut Homo Homini, 2012
14. Polska Izba Ubezpieczeń, materiały z konferencji „III Filar – recepta na wyższą emeryturę”, 2010
15. United Nations, Department of Economic and Social Affairs (Population Division), Population Ageing and Development, 2012

